

BOZSIK GABRIELLA

AZ INTÉZMÉNYNEVEK HELYESÍRÁSI HIBATÍPUSAI

RESÜMEE: (Orthographische Fehler in den Institutionsnamen) Das Ziel dieser Arbeit ist vor allem um die typischen grammatischen Fehler, die in den langen Institutionsnamen vorkommen, vorzustellen.

Neben den falschen Namen werden auch in jedem Fall die richtigen, fehlerlosen Formen mitgeteilt.

Die Rechtschreibung dieser Namen, werden mit der entsprechenden grammatischen Regel begründet, erklärt.

Talán túlzás nélkül állíthatjuk, hogy az intézménynév az egyik leggyakoribb tulajdonnévfajta, amely életünk állandó kísérője, mindennapjainkban jelen van. A munkahelyi és magánlevelezés, a napilapok hirdetései, a televízió reklámjai, a falragaszok, plakátok, a könyvesboltok kirakatában levő kiadványok borítója, a telefonkönyvek névanyaga, az egyes cégek felirata, neonreklámja stb. mind állásfoglalásra késztet bennünket: jó-e a név szerkezete, kifejező-e, mond-e valamit tartalmát illetően, és nem utolsósorban kifogástalan-e az elemek helyesírása? A tapasztalatok azt mutatják, minél hosszabb a név, annál bonyolultabb a közvetlen összetevők belső szintagmatikus tagolása, nehezebben áttekinthető, értelmezhető az egész alakulat, ami maga után vonja a nagyobb hibázási lehetőséget.

Dolgozatunkban a rendelkezésre álló nevek közül a helyesírási szempontból kifogásolhatókat gyűjtöttük össze típusonként. Nemcsak a hibás alakokat, hanem a helyes formát is megmutatjuk egymás mellett.

1. Helyesírási rendszerünk egyik legvitásabb, legnehezebb részterülete az egybeírás és a különírás. Ezt jól alátámasztja az intézménynevek helyesírásában kiemelt szabálytalanság, hisz a legtöbb elkövetett hiba ilyen jellegű.

Hibás alak

Gabonaforgalmi és Malomipari
Szolgáltató Vállalat

Helyes alak

Gabonaforgalmi és Malomipari
Szolgáltatóvállalat

Csepeli Erőmű és Szolgáltató Üzemek
Geokémiai Kutató Laboratórium
Miskolci Közúti Építő Vállalat
Munkavédelmi Tudományos Kutató Intézet

Országos Rendező Iroda
Statisztikai Kiadó Vállalat
Vízügyi Tervező Vállalat
Közúti Beruházó Vállalat
Műszaki Dokumentációs és Fordító Iroda

Magyar Szénhidrogén-ipari Kutató és
Fejlesztő Intézet
A (a) Képzőművészeti Alap Kiadó Vállalata

A (a) Fővárosi Tanács Ipari Szervező Intézete

Csepeli Erőmű és
Szolgáltatóüzemek
Geokémiai Kutatólaboratórium
Miskolci Közúti Építővállalat
Munkavédelmi Tudományos
Kutatóintézet

Országos Rendezőiroda
Statisztikai Kiadóvállalat
Vízügyi Tervezővállalat
Közúti Beruházóvállalat
Műszaki Dokumentációs és
Fordítóiroda

Magyar Szénhidrogén-ipari
Kutató- és Fejlesztőintézet
A (a) Képzőművészeti Alap
Kiadóvállalata

A (a) Fővárosi Tanács Ipari
Szervezőintézete

Példáinkban a műfajjelölő szónak és az előtte álló jelzőjének a helyesírása megváltozott 1984-ben. Akkor ugyanis úgy vélekedett a bizottság az ilyen minőségjelzős kapcsolatokról, hogy az utóbbi évtizedekben kialakult jelentéstöbblet, jelentésváltozás miatt helyesebb az egybeírásuk a 107. b) pont szerint. Ma már a *szolgáltatóvállalat*, *ellátóvállalat*, *építővállalat*, *kutatólaboratórium* stb. intézményfajta, típust jelöl összetételként, de sajnos ez a köztudatba, a mindennapi írásgyakorlatba nem került be. Sajnálatos az a tény is, hogy az illetékesek teljes passzivitást, érdektelenséget mutatnak, amikor a legudvariasabb hangnemben tájékoztatják őket az intézménynevükben található helyesírási hiba miatt.

Hibás alak

Beloianisz Híradástechnikai Gépgyár
Élelmiszer és Vegyiárunagykereskedelmi
Vállalat
Mezőgazdasági és Élelmiszeripari
Szakmunkásképző Iskola

Helyes alak

Beloianisz Híradás-technikai
Gépgyár
Élelmiszer- és Vegyiáru-
nagykereskedelmi Vállalat
Mezőgazdasági és Élelmiszer-ipari
Szakmunkásképző Iskola

Transzformátor, Röntgen és
Villamoskészülékgyártó Vállalat

Autó és Alkatrészkereskedelmi
Vállalat

A bal oldali oszlop neveiben hibaként róható fel az, hogy a többszörös szó-összetételek tagjait szótagszámlálás nélkül egybeírták a névadók, pedig a 138. szabály értelmében az ilyen jelöletlen alárendelő viszonyokat csak hat szótagig helyes egybeírni, az annál hosszabbakat értelemszerűen kötőjellel kell tagolni.

Hibás alak

Debreceni Asztalos és Kárpitosipari
Szövetkezet
Országos Reuma és Fizioterápiás Intézet
Műanyag és Fémfeldolgozó Szövetkezet
Országos Kőolaj és Gázipari Tröszt
Országos Kórház és Orvostechnikai Intézet
Országos Környezet és Természetvédelmi
Hivatal
Kohó és Gépipari Minisztérium
Gyermek és Ifjúságvédő Intézet
Egyesült Autófém és Rézműipari Szövetkezet
Danubius Szálloda és Gyógyüdülő Vállalat
Óra és Ékszerkereskedelmi Vállalat
Hungária Szálloda és Étteremvállalat
Országos Fordító és Fordításhitelesítő Iroda

Transzformátor-, Röntgen- és
Villamoskészülék-gyártó
Vállalat
Autó- és Alkatrész-kereskedelmi
Vállalat

Helyes alak

Debreceni Asztalos- és Kárpitos-
ipari Szövetkezet
Országos Reuma- és
Fizioterápiás Intézet
Műanyag- és Fémfeldolgozó
Szövetkezet
Országos Kőolaj- és Gázipari
Tröszt
Országos Kórház- és
Orvostechnikai Intézet
Országos Környezet- és
Természetvédelmi Hivatal
Kohó- és Gépipari Minisztérium
Gyermek- és Ifjúságvédő Intézet
Egyesült Autófém- és Rézműipari
Szövetkezet
Danubius Szálloda- és
Gyógyüdülővállalat
Óra- és Ékszer-kereskedelmi
Vállalat
Hungária Szálloda- és
Étteremvállalat
Országos Fordító- és
Fordításhitelesítő Iroda

Magyar Ásványolaj és Földgázkísérleti Intézet Magyar Ásványolaj- és
Földgázkísérleti Intézet

Az egymás után következő szóösszetételek azonos utótagját nem szoktuk minden esetben kiférni, hanem kötőjellel helyettesítjük, kivéve az utolsót (lásd a 262. c) pontot). Fenti példáinkban az elmaradt kötőjelek okozzák a hibát.

Hibás alak

Agyag- és Szilikát Ipari Szövetkezet

Fővárosi Fotó Vállalat

Egyesült Jármű Ipari Szövetkezet

Központi Hírlap Iroda

Magyar Divat Intézet

Magyar Kábel Művek

Posta Központi Hírlap Iroda

Magyar Úszó Szövetség

Csomagolás Technikai Intézet

Ferencvárosi Torna Club (ma: Klub)

Magyar Kereskedelmi és Hitel Bank

Részvénytársaság

Országos Kutatófilm Központ

Gyorsíró Szövetség

Finomkerámia Ipari Művek

Fővárosi Dohánybolt Vállalat

Nemzetközi Újságíró Szervezet

Országos Széchényi Könyvtár

Főlépéldány Központ

Hírlapelőfizetési és Lapellátási Iroda

Helyes alak

Agyag- és Szilikátipari
Szövetkezet

Fővárosi Fotóvállalat

Egyesült Járműipari Szövetkezet

Központi Hírlapiroda

Magyar Divatintézet

Magyar Kábelművek

Posta Központi Hírlapiroda

Magyar Úszószövetség

Csomagolástechnikai Intézet

Ferencvárosi Tornaklub

Magyar Kereskedelmi és Hitelbank

Részvénytársaság

Országos Kutatófilm-központ

Gyorsírószövetség

Finomkerámia-ipari Művek

Fővárosi Dohánybolt-vállalat

Nemzetközi Újságíró-szervezet

Országos Széchényi Könyvtár

Főlépéldány-központ

Hírlap-előfizetési és Lapellátási
Iroda

A nevekben szereplő jelentéstömörítő és más jelöletlen alárendelő viszonyú összetételek különírásával vétettek a név használói a 129. pontban megfogalmazottak ellen. A *hitelbank* is olyan típusú szóösszetétel, mint az új banknevekben található *konzumbank*, *agrobank*, *merkantilbank*, *postabank*, azaz az elő- és utótag jelentése közti bonyolult kapcsolat több szóval fejezhető csak ki.

Hibás alak

Arany Kacsza Étterem
Arany Csillag Szálloda
Arany Sas patikamúzeum
Arany Bárány vendéglő
Arany Kupa vendéglő

A 11. kiadású szabályzat 115. pontja rendelkezett az ún. anyagnévi előtagú összetételek írásáról. E szabály szerint egyszerű szóval kifejezett elő- és utótag esetén a két szót szóösszetételként kell írni, mint ahogy a jobb oldali oszlop példái mutatják.

Hibás alak

A (a) Bükk-vidéke Mezőgazdasági
Termelőszövetkezet
A (a) Tápiómente Mezőgazdasági
Termelőszövetkezet
Mátravidéki Fémművek
A (a) Dunavölgye Mezőgazdasági
Termelőszövetkezet
Tiszamenti Vegyiművek
Pestvidéki Gépgyár
Mátra--Körösvidéki Helyiérdekű Vasút

Helyes alak

Aranykacsza Étterem
Aranycsillag Szálloda
Aranysas patikamúzeum
Aranybárány vendéglő
Aranykupa vendéglő

Helyes alak

A (a) Bükk Vidéke Mezőgazdasági
Termelőszövetkezet
A (a) Tápió Mente Mezőgazdasági
Termelőszövetkezet
Mátra Vidéki Fémművek
A (a) Duna Völgye Mezőgazdasági
Termelőszövetkezet
Tisza Menti Vegyiművek
Pest Vidéki Gépgyár
Mátra--Körös Vidéki Helyiérdekű
Vasút

Ezekben a nevekben van egy olyan földrajzi névi eredetű birtokos jelzős szó-szerkezet (*a Tisza mente, Pest vidéke, a Duna völgye*), amely jelölt grammatikailag. Emiatt pedig, ahogy a 184. szabály is előírja, csak a különírt forma jó akkor is, ha a birtokszón már nem az *-e* birtokos személyjel, hanem az *-i* melléknévképző áll, hisz a birtokviszony logikailag, morfológiailag továbbra is fennáll.

Hibás alak

Középdunántúli Gázszolgáltató Vállalat
Északbalatoni Vegyesipari Szövetkezet
Északdunántúli Tervezővállalat

Helyes alak

Közép-dunántúli
Gázszolgáltató Vállalat
Észak-balatoni Vegyesipari
Szövetkezet
Észak-dunántúli
Tervezővállalat

Középmagyarországi Pincegazdaság

Közép-magyarországi

Pincegazdaság

Kisbuda étterem

Kis-Buda étterem

Súlyos hibának számít a felsorakoztatott nevek első elemeként egybeírt összetétel. A 177. pont a) részében kimondott elv alapján ugyanis az ilyen melléknévi előtagú, tulajdonnévi utótagú földrajzi névi kapcsolatokat, mivel nem tájegységeket neveznek meg, csak kötőjellel szabad írunk. Az első szó (*észak, dél, közép* stb.) olyan köznévi, pontosabban melléknévi, amelyet sosem szoktunk egybeírni az utána következő köznévi vagy tulajdonnévi taggal (*Észak-Amerika, Dél-Ázsia, Közép-Kelet*).

2. Az intézménynevek helyesírását a bizottság azzal próbálta egységesíteni és könnyíteni, hogy minden elemre kötelezően előírta a nagy kezdőbetűt.

Hibás alak

Észak-dunántúli Vas- és műszaki

Kereskedelmi Vállalat

Sajó menti Mezőgazdasági

Termelőszövetkezet

Tétényi úti Kórház

Nógrád megyei Tanács

212. számú Szakmunkásképző

Intézet

Füzesabonyi járási Rendőrkapitányság

Duna--Tisza közti Állami Építőipari Vállalat

Észak-Magyarországi Áramszolgáltató

Vállalat

Helyes alak

Észak-dunántúli Vas- és Műszaki

Kereskedelmi Vállalat

Sajó Menti Mezőgazdasági

Termelőszövetkezet

Tétényi Úti kórház

Nógrád Megyei Tanács

212. Számú Szakmunkásképző

Intézet

Füzesabonyi Járási Rendőrkapitányság

Duna--Tisza Közi Állami Építőipari

Vállalat

Észak-magyarországi

Áramszolgáltató Vállalat

A fenti nevek használói nemigen veszik tudomásul az AkH. 1984. 187. pontjának tartalmát, pedig az egy intézménynév összes elemét nagybetűvel írta. Ezt tesszük mi is a jobb oldali oszlopban. Az utolsó példa írásmódja jelzi, nem elég világos mindenki számára az elem fogalma, azt azonosítják a szóalakokkal, és az összetétel írása ezért hibás.

Többek számára nehezen fogadható el a két különírt szóból álló földrajzi névi eredetű szerkezet (*Nógrád megyei, Tétényi úti, Füzesabonyi járási, Sajó menti*), ha egy intézménynévbe kerül mindkét elemében nagybetűvel. A bizottságnak is ne-

hezen alakult ki az egyhangú véleménye: néhányan nagyon zavarónak tartották ugyanannak a szerkezetnek kétféle helyesírását, mások a nagybetűs írás felé toldásnak a káros hatását emlegették. A végső érv természetesen az maradt, hogy a kétféle írásnak van létjogosultsága, csupán dialektikusan kell szemlélni a kérdést: a közlés szándéka, a mondatkörnyezet, a kontextusbeli összefüggés dönt az éppen oda illő helyes írásmódról, azaz ha intézménynévben szerepel ez a szerkezet, a névség ténye miatt mindkét elemében nagybetűs lesz.

A kezdőbetűkkel foglalkozó alpontban kell említést tenni napjaink egyik legvitásabb típusú névszerkezetéről. Hogyan kell helyesen írunk a több azonos előtagú alárendelő szóösszetételt, szükséges-e az azonos előtagra utaló kötőjel, és milyen lesz a kezdőbetűje az elemeknek: *Lakásépítő és -karbantartó Szövetkezet* vagy *Lakásépítő és Karbantartó Szövetkezet*; *Országos Tanszergyártó és -értékesítő Vállalat* vagy *Országos Tanszergyártó és Értékesítő Vállalat*; *Tiszántúli Gázszolgáltató és -szerelő Vállalat* vagy *Tiszántúli Gázszolgáltató és Szerelő Vállalat*? Sajnos a 11. kiadású helyesírási szabályzat egyetlen ilyen példát sem hoz a szótárban, de a szabályok példaanyagában sem található egy sem. A közös utótagú összetételekben amennyiben az utótag elmarad, kötőjel áll helyette annak szerepében. Értelemszerűen és a helyesírási következetesség miatt a közös, de hiányzó előtag esetében is csak ez a megoldás fogadható el, mert egyébként a szóösszetétel elveszíti összetétel jellegét, más lesz a név szintagmatikus kapcsolata is. A *Gázszolgáltató és Gázszerelő Vállalat* helyett egy teljesen más jelentésű, vállalatfajta megnevező forma jöhet létre: *Gázszolgáltató és Szerelő Vállalat* (ezt viszont ma már összetételként írjuk: szerelővállalat). Pedig nem erről van szó. Ha viszont a kötőjelet kiteszük, utána az elem értékű szó mégsem lehet nagy kezdőbetűs, mert "csak" utótag, bár a közös utótagúak esetében is az előtagot írjuk ki utótag nélkül nagy kezdőbetűvel. Mindent összevetve e bonyolult szerkezetnek talán mégis ez volna a helyes formája: *Göngyöleggyártó és -ellátó Vállalat*.

Szólnunk kell még az olyan szerkezetű nevekről is, amelyekben a telephely neve benne foglaltatik az intézménynévben, de vesszővel elválasztva utolsó elemként. Amennyiben ez előre kerül első elemként, mivel nem alkalmi jelző, hanem a név állandó része, feltétlen nagybetűs lesz: *Egyházmegyei Könyvtár, Vác*; *Váci Egyházmegyei Könyvtár*.

Ugyanolyan rossz megoldás az is, amikor a telephely nevét, nem érezvén a helyét, kis kezdőbetűvel írjuk, rosszul: *zsámbéki Tanítóképző Főiskola*. Helyesen : *Zsámbéki Tanítóképző Főiskola*.

A szabályzat különbséget tesz az igazi, valódi intézménynevek és az intézményszerű elnevezések között. Az utóbbiakra nem érvényes a csupa nagybetűs írás, csak a tulajdonnévi vagy az azzal egyenértékű elemekre.

Hibás alak	Helyes alak
Vadászkürt Étterem	Vadászkürt étterem
Erzsébet Eszpresszó	Erzsébet eszpresszó
Juventus Gyermekruházi Bolt	Juventus gyermekruházi bolt
Béke Filmszínház	Béke filmszínház

3. Találunk olyan neveket is a feliratokon, amelyekben semmi sem indokolja egy jelzős szerkezet egybeírását, ennek ellenére összetételként jelölik.

Hibás alak	Helyes alak
Jószerecsét Mezőgazdasági Termelőszövetkezet	Jó Szerencsét Mezőgazdasági Termelőszövetkezet
Zöldmező Mezőgazdasági Termelőszövetkezet	Zöld Mező Mezőgazdasági Termelőszövetkezet
Kisgödör italbolt	Kis Gödör italbolt
Jószomszéd italbolt	Jó Szomszéd italbolt
Vörösrák étterem	Vörös Rák étterem

4. A hosszabb, többemű nevekben a mellérendelő szó szerkezetek tagjai köze, mivel felsorolásnak vehetők, vesszőt kell tennünk. Ez a példákban elmaradt.

Hibás alak	Helyes alak
Termelőszövetkezetek Értékesítő Beszerző és Szolgáltató Közös Vállalkozása	Termelőszövetkezetek Értékesítő, Beszerző és Szolgáltató Közös Vállalkozása
Fővárosi Egészségügyi Szervezési Tervezési és Információs Központ	Fővárosi Egészségügyi, Szervezési, Tervezési, és Információs Központ
Szövetkezeti Kereskedelmi Ipari és Szolgáltatóvállalat	Szövetkezeti, Kereskedelmi, Ipari és Szolgáltatóvállalat

Fa- Papír és Nyomdaipari Minőségellenőrző
Intézet
Kohó- és Gépipar-gazdasági Szervezési
Számítástechnikai Intézet

Fa-, Papír és Nyomdaipari
Minőségellenőrző Intézet
Kohó- és Gépipar-gazdasági,
Szervezési, Számítástechnikai
Intézet

5. A különböző emlékezetes ünnepek időpontja előfordul időnként az intézményekben is. Gyakran idézőjelek közé teszik őket, hogy talán még jobban kiemelkedjenek a névből, pedig azokra egyáltalán nincs szükség, mert nem idézésről van szó.

Hibás alak

"Május 1." Műanyag-feldolgozó Ipari
Szövetkezet
"December 4." Drótművek
"Május 1. " Ruhagyár

Helyes alak

Május 1. Műanyag-feldolgozó Ipari
Szövetkezet
December 4. Drótművek
Május 1. Ruhagyár

6. A napilapokban, hirdetésekben gyakran a magánhangzók időtartamát jelölik rosszul a nyomdászok egy-egy névben. Az ilyen hibázás valószínűleg a helytelen köznyelvi ejtésre vezethető vissza többek között.

Hibás alak

Országos Földtani Kutató- és Fúróvállalat
Hazai Fésűsfonó- és Szövőgyár
Fővárosi Kézműipari Vállalat
Budai Ludláb vendéglő
Csokonai filmszínház
Szolnok Megyei Állami Építőipari
Vállalat
Műanyag- és Gumiipari Szövetkezet

Helyes alak

Országos Földtani Kutató- és
Fúróvállalat
Hazai Fésűsfonó- és Szövőgyár
Fővárosi Kézműipari Vállalat
Budai Lúdláb vendéglő
Csokonai filmszínház
Szolnok Megyei Állami Építőipari
Vállalat
Műanyag- és Gumiipari Szövetkezet

7. A jelenleg forgalomban levő hatalmas mozaiknévanyagban jórészt a betűszók és szóösszevonások alapvetően eltérő írásmódja okozza a gyakori hibákat.

Hibás alak

TASzSz

KIOSz

IBUSZ iroda

T.I.T

UNESCO.

MTÁ-nak

Helyes alak

TASZSZ

KIOSZ

IBUSZ-iroda

TIT

UNESCO

MTA-nak

A betűszók egyik legtipikusabb hibáját akkor követjük el, amikor a kétjegyű mássalhangzó közül csak az első jegyet írjuk nagybetűvel, a másodikat pedig kicsivel. A 283. pont ezt ma már tiltja, ezért a szót alkotó minden kezdőbetűt nagybetűvel kell írunk.

A mozaikszó helyesírásának története úgy tartja, hogy a pontnak a kezdet kezdetén (a múlt század végén, majd a századfordulón) igen nagy szerepe volt. Az mutatta meg, hogy a mozaikszó voltaképpen rövidítés, majd csak később maradtak el egyformán a betűk utáni és a szó végén feltüntetett pontok. Akkor vált igazán az egyszerű köznyelvi rövidítés tulajdonnévi értékű szóvá. Már az 1954-es szabályzat, de az 1984-es szabálygyűjtemény szerint is a pont nélküli mozaikszók az elfogadhatóak a 285. passzus értelmében.

Amennyiben a betűszókhöz olyan köznevet kapcsolunk, amely azzal valamilyen jelöletlen alárendelő viszonyba kerül, csak a kötőjeles megoldás az elfogadható a 287. pont alapján.

A 286. ponttal ellentétesen járnak el azok, akik a mozaikszó végén levő magánhangzónak a toldalékolás hatására történő megnyúlását az írásban jelölik.

Hibás alak

ALUTERV

Fényszöv-nél

Demisz tag

Helyes alak

Aluterv

Fényszövnél

Demisz-tag

A tulajdonnévi szóösszevonásokra az jellemző, hogy csak az első betűjüket írjuk általában nagy kezdőbetűvel, a többi általában kisbetűvel helyes írni. Ritkán, kivételes esetben pl. reklámcélből elfogadható a csupa nagybetűs írás is, de ne ezek számát szaporítsuk. Az általánosan elfogadott közkedvelt forma a tapasztalatok szerint inkább az egységesen nagybetűkből álló írás. Az átlagos műveltséggel rendelkező ember sem tudja mindig biztonsággal szétválasztani a betűszót a szóössze-

vonástól. Ez a két fogalom a mindennapi közgyakorlatban összefolyik, és az írásmódjukat sem képesek megkülönböztetni legtöbben.

A toldalékolás a betűszókhöz hasonlóan kötőjellel történik, és az összetételi utótagok is annak segítségével csatlakoznak a szóösszevonáshoz.

